

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар – Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав ба диссертатсия ва автореферати Рузиев Меҳрубон Миралиевич дар мавзуи «Таҳқиқи луғавӣ-маъноӣ ва сохтори вожағони марбут ба ҳайвоноти хонагӣ (дар мисоли маводи лаҳҷаи Варзоб (гурӯҳи «варзобӣ»))» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ

Мутобиқати муҳтавои диссертатсия ба ихтисос ё соҳаи илм.

Диссертатсияи Рузиев Меҳрубон Миралиевич дар мавзуи «Таҳқиқи луғавӣ-маъноӣ ва сохтори вожағони марбут ба ҳайвоноти хонагӣ (дар мисоли маводи лаҳҷаи Варзоб (гурӯҳи «варзобӣ»))» ба доираи мавзӯ ва масъалаҳои таҳқиқии шиносномаи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ мутобиқат менамояд.

Истиқлолияти давлатӣ барои густариши забони тоҷикӣ заминаи мусоид фароҳам овард. Бо дарназардошти мақом ва ҷойгоҳи забони тоҷикӣ илми забоншиносии тоҷик низ рушд кард. Дар як муддати начандон тулонӣ садҳо асару мақолаҳои таҳқиқотӣ таълиф гардида, барои пажӯҳиши минбаъдаи соҳа замина гузошт. Муҳаққиқон дар баробари пажӯҳиши ҷанбаҳои оғозӣ, луғавӣ, сарфию наҳвӣ забони адабӣ ба таҳқиқи забони осори адибон, баррасии хусусиятҳои шеваву лаҳҷаҳои тоҷикӣ низ мароқ зоҳир намуданд. Аз ҷумла, ба шевашиносии тоҷик низ тавачҷуҳи вижае сурат гирифта, дар чанд даҳсолаи охир бо туфайли осори муҳаққиқони варзида Ғ. Ҷӯраев, М. Маҳмудов, С. Раҳматуллозода, Ш. Исмоилов, Н. Гадоев ва дигарон шевашиносии тоҷик низ рушд кард.

Ҳарчанд муҳаққиқон зимни пажӯҳиши мавзуии шеваву лаҳҷаҳои тоҷикӣ воҳидҳои луғавӣ мансуб ба соҳаи чорводориро низ ба риштаи

тахқиқ кашида, доир ба лексикаи мансуб ба соҳаи ҳайвонот, хусусан ҳайвоноти хонагӣ, мухтасар маълумот доданд, вале, ба назари мо, лексикаи марбут ба ҳайвоноти хонагӣ, ҳам дар заминаи забони адабию осори адибон ва ҳам дар заминаи маводи шеваю лаҳҷаҳои тоҷикӣ, ба пажӯҳиши густарда ниёз дорад. Аз ин рӯ, пажӯҳиши Рузиев Меҳрубон Миралиевич дар мавзӯи «Таҳқиқи луғавӣ-маъноӣ ва сохтори вожагони марбут ба ҳайвоноти хонагӣ (дар мисоли маводи лаҳҷаи Варзоб (гурӯҳи «варзобӣ»))» саривақтӣ ва мубрам буда, барои соҳаи лаҳҷашиносии тоҷик аҳаммияти махсуси илмӣ-назарӣ ва амалӣ дорад.

Саҳми шахсии довталаб дар ҳалли масъалаи илмӣ ё коркарди проблемаи илмӣ бо арзёбии аҳаммияти он. Мубрамиву зарурати таҳқиқ, дараҷаи омӯзиши он, ҳадаф ва вазифаҳои асосии масъалаҳои таҳқиқшаванда, навгониҳои таҳқиқ, моҳияти назарию амалии он, сохтори умумии қор, нуқтаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда ва хулосаву натиҷагирӣҳои муаллиф саҳм ва нуқтаи назари хоси ӯро нисбат ба мавзӯи пажӯҳиш инъикос мекунанд. Саҳми шахсии муаллиф, ҳамчунин, дар омӯзиши назарияҳои муҳаққиқони муосири ватанию хориҷӣ дар робита ба мавзӯи баҳси диссертатсия, таҳлил, таҷзия, муқоиса ва баррасии онҳо, омода намудани мақолаву суҳанрониҳо зоҳир мешавад.

Ҳамзамон, муносибати методологии муаллиф нисбат ба мавзӯи мавриди таҳқиқ нишондиҳандаи саҳми шахсии ӯ дар омӯзиши мавзӯ буда, барои ҳалли илмии масъала замина фароҳам овардааст. Муаллиф дар раванди таҳқиқ ба осори назарии забоншиносони шинохтаи ватанию хориҷии риштаи забоншиносӣ, ба монанди Н. Маъсумӣ, Ш. Рустамов, Р. Ғаффоров, Ҳ. Маҷидов, Д. Саймиддинов, М. Қосимова, Б. Камолиддинов, Н. Шарофов, М. Муҳаммадиев, Ғ. Ҷӯраев, М. Маҳмудов, С. Раҳматуллозода, О. Маҳмадҷонов, Д. Ҳомидзода, Ш. Исмоилов, Н. Ғадоев, С. Мирзоев, Ф. Амонова, А. Зоҳидов, С. Алиев, Ҳ. Талбакова, Л. А. Новиков, И. М. Оранский, Л. С. Пейсиков, Н. М. Шанский, В. В. Лопатин, Е. А. Земская, А. Л. Хромов, В. С. Расторгуева, А. З. Розенфелд, А. Н. Кисляков, А., О. Н. Трубочев ва дигарон таъя намуда,

аз усулҳои маъмули забоншиносӣ, аз қабилӣ мушоҳидаву муқоиса, синхрониву диахронӣ, муқоисавӣ-таърихӣ, тавсифӣ-таҳлилӣ, омӯрӣ ва таҳлилу таҷзияи маводи фактологӣ истифода намудааст.

Тибқи андешаи муаллифи диссертатсия, дар асарҳое, ки баъзе паҳлуҳои марбут ба лаҳҷаи Варзоб ва вижагиҳои русуми сокинони ин ноҳия таҳқиқ шуда буданд, вожагони марбут ба ҳайвоноти хонагии он аз мадди назари донишмандони лаҳҷашинос дар қанор мондааст. Аз ин рӯ, бо боварии комил метавон гуфт, ки диссертатсияи мазкур бо дарназардошти мурағбат баён шудани мавзӯот ва тарҳи мантиқан муназзам доштани бобу фаслҳо ва нуқоти муҳимми ҳимояшаванда шоида таҳсин аст.

Натиҷаҳои мушаххаси илмӣ, ки барои он ба довталаб додани дараҷаи илмӣ дархостшаванда мумкин аст. Дар доираи мавзӯи мазкур як қатор мақолаҳои муаллиф ба таърифи расидаанд, ки дар оянда аз он муҳаққиқони дигар метавонанд истифода намоянд.

Навгониҳои илмӣ таҳқиқ.

Навгониҳои асосии диссертатсия, пеш аз ҳама, дар он зоҳир мегардад, ки бори нахуст вожагони марбут ба соҳаи ҳайвоноти хонагӣ дар мисоли маводи лаҳҷаи Варзоб (гурӯҳи «варзобӣ») гирдоварӣ гашта, роҳҳои ташаккулу таҳаввули овой, луғавӣ-маъноӣ ва сохтории онҳо мавриди таҳлилу таҳқиқ қарор гирифтааст. Инчунин, вожагони мазкур аввалин бор аз нигоҳи мансубияти забонӣ, алоқамандии таърихӣ бо забонҳои қадима ва муносири шарқӣ-эронӣ, умумият ва тафовути онҳо дар муқоиса бо дигар шеваву лаҳҷаҳои тоҷикӣ муайян ва таҳқиқ гардидааст.

Аҳаммияти назарӣ ва амалии таҳқиқ.

Аҳаммияти назарӣ таҳқиқро натиҷаҳои аз баррасии мавзӯи мазкур бадастомада ташкил медиҳанд. Яке аз чунин натиҷаҳо бунёди як ҷаҳорҷӯбаи муайян дар таҳқиқу баррасии хусусиятҳои луғавию маъноӣ ва сохтории вожагони марбут ба ҳайвоноти хонагӣ ва ба низоми муайяне, ки хоси пажӯҳиши мазкур аст, даровардани маводи мавриди таҳқиқ мебошад ва ин

метавонад барои таҳқиқи минбаъдаи ин қабати вожагони лаҳҷаҳои тоҷикӣ чун заминаи бунёдиву усулӣ хизмат намояд.

Аҳаммияти амалии таҳқиқро истифодаи натиҷа ва дастовардҳои таҳқиқ ташкил медиҳанд, ки онҳоро метавон ҳангоми таҳлилу ҳалли масоили мухталифи забони адабӣ ва бахши шевашиносӣ, тадриси курси забони адабӣ, баҳусус қисматҳои лексикология, калимасозӣ, маъношиносӣ, таърихи ташаккули вожагони забони адабӣ, инчунин таҳияи китобҳои дарсию дастурҳои таълимии забоншиносӣ ва луғатҳои шевагӣ мавриди истифода қарор дод.

Диссертатсияи номзоди Рузиев Меҳрубон Миралиевич дар мавзӯи «Таҳқиқи луғавӣ-маъноӣ ва сохтори вожагони марбут ба ҳайвоноти ҳонагӣ (дар мисоли маводи лаҳҷаи Варзоб (гурӯҳи «варзобӣ»))» аз муқаддима, се боб, хулоса ва рӯйхати адабиёт иборат мебошад. Дар муқаддима оид ба мубрами мавзӯи таҳқиқ, дараҷаи таҳқиқи мавзӯ, робитаи таҳқиқ бо барномаҳо ва мавзӯҳои илмӣ, мақсаду вазифаҳо, объекту предмет, асосҳои назариву методологӣ, сарчашмаву нағсонӣ, нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳаммияти назариву амалӣ, мутобикати мавзӯи диссертатсия бо шиносномаи ихтисоси илмӣ, саҳми шахсии докталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ, тасвиби амалии натиҷаҳои таҳқиқ, наشري таълифоти илмӣ, сохтор ва ҳаҷми диссертатсия маълумот дода шудааст.

Боби аввали диссертатсия – **«Таҳқиқи луғавии калимаҳои предмети марбут ба ҳайвоноти ҳонагӣ»** ном дошта, 12 фаслро дар бар мегирад.

Фасли якуми боби мазкур – **«Матолити муқаддамотӣ»** ба баррасии масоили назарии луғатшиносию лаҳҷашиносӣ ва муҳтавои таҳқиқоти донишмандони ватанию хориҷӣ, ки бевосита ба мавзӯи диссертатсия рабт доранд, бахшида шудааст. Инчунин, дар фасли мазкур доир ба таркиби этникии аҳолии Варзоб ва таснифоти лаҳҷаи Варзоб ба гурӯҳҳои алоҳида (варзобӣ, кӯлобӣ, каротегинӣ, вилоятӣ, суғутӣ) маълумоти муфассал оварда шудааст.

Дар фасли дуюми боби якум – **«Вожагони марбут ба ҳайвоноти хурд»** муаллиф воҳидҳои луғавии марбут ба ҳайвоноти хурд, аз ҷумла бузу гӯсфанд ва сағу гурбаро мавриди таҳлилу таҳқиқ қарор додааст. Дар доираи фасли мазкур калимаҳои ифодакунандаи синну сол ва ҷинсияти луғавии ҳайвоноти хурд батафсил шарҳ дода шудааст.

Фасли сеюми боби аввал **«Вожагони марбут ба ҳайвоноти калон»** ном дорад. Бинобар мавҷуд набудани маводи кифоя дар бобати вожагони марбут ба қутос муаллиф дар ин фасли диссертатсия бо таҳлили калимаҳои марбут ба гов иктифо намудааст.

Фасли чоруми боби мазкур – **«Вожагони марбут ба ҳайвоноти боркаш ва саворӣ»** ба таҳқиқи воҳидҳои луғавии марбут ба ҳайвоноти боркаш ва саворӣ (хар ва асп) бахшида шудааст.

Муаллиф воҳидҳои луғавии марбут ба ҳайвоноти хурду калон ва боркашу савориро дар муқоиса бо забонҳои қадимаи эронӣ, забонҳои муосири шарқӣ-эронӣ, забони адабии ҳозираи тоҷик ва шеваву лаҳҷаҳои тоҷикӣ баррасӣ намуда, умумият ва тафовути онҳоро нишон додааст.

Дар фаслҳои дигари боби мазкур вожагони марбут ба узвҳои ҳайвонот, вожагони ифодакунандаи бемориҳои ҳайвонот, вожагони марбут ба нишонагузориҳои ҳайвонот, вожагони марбут ба асбобу афзори ҳайвонот, вожагони марбут ба истифодаи манфиати ҳайвоноти хонагӣ, вожаҳои, ки ба коркарди маҳсулоти соҳа вобастаанд, вожаҳои ифодакунандаи касбу кори марбут ба ҳайвонот ва вожагони ифодакунандаи ҷойи нигоҳдориҳои ҳайвонот мавриди таҳқиқ ва баррасии илмӣ қарор гирифтаанд.

Боби дуюми диссертатсия, ки **«Таҳқиқи луғавии вожагони ғайрипредметии марбут ба ҳайвоноти хонагӣ»** ном дорад, аз 6 фасл иборат аст.

Фасли якуми боби мазкур – **«Матолиби муқаддамотӣ»** маълумоти муқаддимавиро доир ба ин боб дар бар мегирад.

Фасли дуюми боби дуум **«Вожагони ифодагари хусусиятҳои зоҳирӣ ва хислату рафтор»** ном дошта, ба таҳлили воҳидҳои луғавии

ифодакунандаи ранг, ҳаҷму андоза, хусусияти ягон узв, дараҷаи харобию фарбеҳӣ, нуқсонҳои ҷисмонӣ, хислат, рафтор, одату хусусият, ширдихӣ, бордорӣ ва наслдихии ҳайвоноти хонагӣ бахшида шудааст.

«**Вожағони ифодакунандаи зоти ҳайвонот**» унвони фасли сеюми боби дуюм мебошад. Тавре аз муҳтавои фасли мазкур аён мегардад, бештари мафҳумҳои ифодакунандаи зоти ҳайвонот ба макон ва этнос, монанди туркӣ, помирӣ, арабӣ, ҳисорӣ, олмонӣ, русӣ ва ғайра далолат мекунад.

Дар фасли чоруми боби мазкур – «**Вожағони ифодағари русум ва одоти марбут ба ҳайвонот**» калимаҳои ифодакунандаи русум ва одатҳои марбут ба ҳайвонот, аз ҷумла русуми марбут ба рӯзҳои ҳафта, кӯрхат, дедонбандӣ, ширнавбат ва ғайра, ки дар байни аҳолии ноҳия роиҷанд, мавриди баррасии илмӣ қарор дода шудааст.

Таҳқиқи вожағони ифодакунандаи нидоҳои марбут ба ҳайвонот ва вожағони ифодакунандаи амал муҳтавои асосии ду фасли охири боби мазкурро ташкил медиҳанд.

Боби сеюми диссертатсия – «**Таҳқиқи забонӣ, маъноӣ ва сохтори вожағони марбут ба ҳайвоноти хонагӣ**» шомилӣ 4 фасл мебошад. Чун бобҳои қаблӣ боби сеюм низ аз фасли «**Матолиби муқаддамотӣ**» оғоз меёбад.

«**Мавқеи калимаҳои аслии тоҷикӣ ва иқтибосӣ**» унвони фасли дуюми боби сеюм буда, ба баррасии калимаҳои аслии тоҷикӣ ва таҳқиқи вожаҳои иқтибосӣ (арабӣ, туркӣ-ӯзбекӣ ва русӣ-байналмилалӣ)-и марбут ба ҳайвоноти хонагӣ дар таркиби луғавии лаҳҷаи Варзоб бахшида шудааст. Муаллиф дар ин қисмати пажӯҳиш ба натиҷае расидааст, ки бештари калимаҳои иқтибосии марбут ба ҳайвоноти хонагӣ ба забони туркӣ-ӯзбекӣ мансубанд.

Фасли сеюми боби мазкур «**Таҳқиқи қабатҳои маъноӣ**» ном дошта, муаллиф нақши муродифот, калимаҳои ҳамовоз ва зидмаъноро дар роҳи муайяннамоии хусусият ва маъноҳои калима, тобишҳои маъноӣ, роҳҳои бавуҷудоии калимаҳои нав ва аз якдигар фарқ кардани маъноӣ калимаҳо

муҳим мешуморад. Андешаҳои илмии муаллиф доир ба антонимҳои контекстуалӣ ё матнии марбут ба ҳайвоноти хонагӣ шоистаи таҳсин аст.

Дар фасли чоруми боби мазкур – «**Таҳқиқи сохтори вожағони марбут ба ҳайвоноти хонагӣ**» калимаҳои сода, сохта ва мураккаби марбут ба ҳайвоноти хонагӣ мавриди таҳлил қарор дода шудаанд. Аз муҳтавои фасли мазкур бармеояд, ки дар ташаккули калимаҳои сохтаи марбут ба ҳайвоноти хонагӣ саҳми пасвандҳо назаррас аст. Аз ҳисоби калимаҳои мураккаби типи пайваст ва тобеъ низ таркиби вожағони марбут ба ҳайвоноти хонагӣ ғанӣ гардидааст, ки дар диссертатсия батафсил мавриди баҳс қарор дода шудаанд.

Ҳарчанд муҳаққиқ дар интиҳои ҳар боб ба таври мухтасар хулосаи бобро овардааст, боз дар хулосаи диссертатсия натиҷаҳои ҷамъбасти таҳқиқ дар 17 банд оварда шудаанд, ки аз дақиқназарӣ ва нуктасанҷии муаллиф дарак медиҳад. Дар рӯйхати адабиёт сарчашмаҳои фаровони илмӣ ва фарҳангу луғот (196 адад) оварда шудааст, ки мувофиқи талаботи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мураттаб гардидааст.

Дар диссертатсияи тақризшаванда дар баробари дастовардҳои илмӣ баъзе нуктаҳои баҳсталаб ва камбудҳои ҷузъӣ низ ба назар мерасанд, ки ислоҳи онҳо барои такмили минбаъдаи диссертатсия хеле муфиданд. Аз ҷумла:

1. Дар сархати сеюми саҳ. 15 чунин оварда шудааст: «Намояндағони лаҳҷаи «варзобӣ» худро сокинони бумии ин моҳият шуморида, тибқи таснифоти дар давраи Шуравӣ анҷом додаи муҳаққиқони рус [126, с. 21]-ро нишон додааст, вале аз сарчашма танҳо муҳаққиқи рус-Растаргуева В.С. маълум мегардад. Яъне маълум аст, ки ин иқтибос мазмунан оварда шудааст, бояд ба ҷойи «Муҳаққиқон» аз калимаи «муҳаққиқ» истифода мекард хуб мебуд.
2. Ҳамчунин дар рисола калимаи «вожагон» бештар истифода шудааст, хуб мешуд, ки ба ҷойи он аз калимаи «вожаҳо» истифода мешуд.
3. Дар саҳифаи 63-и диссертатсия дар навишти номи муҳаққиқ Пещерева У.М., яъне ба ҷойи ҳарфи «Ц», «Ш» омадааст ва ҳамчунин ба ҷойи адабиёти [125], [25]-ро нишон додааст, ки иқтибос нодуруст омадааст.

4. Дар баъзе саҳифаҳои диссертатсия (саҳ.68, 78, 90, 99) ғалатҳои имлоӣ ва техникӣ ба назар мерасанд, ки ислоҳи онҳо ба манфиати кор хоҳад буд.

Камбудиву норасоии номбаршуда ҷузъӣ ва ислоҳшаванда буда, ба ҳеч ваҷҳ ба аҳамияти илмӣ, мазмуну муҳтавои диссертатсия ва дастовардҳои илмии муҳаққиқ ҳалал ворид намесозанд.

Натиҷаҳои таҳқиқ этимодбахш буда, аз тарафи муаллиф бевосита дар марҳилаҳои гуногун коркард, тасвиб ва баррасӣ шудаанд. Тавре аз феҳристи таълифоти Рузиев Меҳрубон бармеояд, ӯ доир ба мавзӯи мавриди пажӯҳиш 10 мақолаи илмӣ нашр намудааст, ки 5-тои он дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таърифи расидаанд.

Фишурдаи диссертатсия (ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ), мақолаҳои илмии батаърифи диссертант ва маърузаҳои ӯ дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ мазмуну муҳтавои диссертатсияро ба пуррагӣ инъикос ва ифода мекунанд.

Хулосаҳои муҳтасари қисми диссертатсионӣ, ки бо забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ дар охири автореферати диссертатсия оварда шудаанд, тибқи талаботи қисми Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия гардида, моҳияти илмии диссертатсияи мазкурро ба таври фишурда инъикос менамоянд.

Мутобиқати автореферат ба муҳтавои диссертатсия.

Автореферати диссертатсия ва мақолаҳои дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷопкардаи муаллиф мазмуну мундариҷаи диссертатсияро инъикос менамоянд.

Мутобиқати таҳассуси илмии доктара ба дараҷаи илмӣ.

Диссертатсияи Рузиев Меҳрубон Миралиевич дар мавзӯи «Таҳқиқи луғавӣ-маъноӣ ва сохтори вожаҳои марбут ба ҳайвоноти ҳонагӣ (дар мисоли маводи лаҳҷаи Варзоб (гурӯҳи «варзобӣ»))» қисми илмии қисми баанҷомрасида буда, ба талаботи бандҳои 31-37-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ гардидаанд, пурра мувофиқ мебошад ва муаллифи диссертатсия

сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ мебошад.

Тақриз дар ҷаласаи кафедраи забони тоҷикии МДТ «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав» аз 27-уми майи соли 2023, суратҷаласаи №11 муҳокима ва тасдиқ гардид.

Дар ҷаласаи кафедра иштирок доштанд: 10 нафар Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» 10-нафар, «зид» - нест, «бетараф» - нест.

Раиси ҷаласа:

муdiri кафедраи забони тоҷикии МДТ «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав», номзади илмҳои филологӣ, дотсент Назаров Меҳрубон Ниёзмадович

Эксперт:

номзади илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи забони тоҷикии МДТ «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав» Саидов Ҷаббор Зубайдович

Котиби илмии ҷаласа:

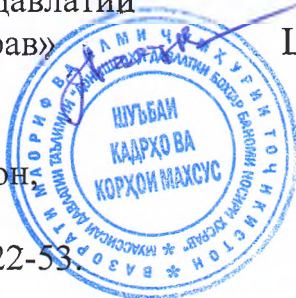
номзади илмҳои филологӣ, омӯзгори кафедраи забони тоҷикии МДТ «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав» Раҳмонов Маҳмурод Бегмуратович

Имзоҳои Ҷ.З.Саидов, М.Н.Назаров ва М.Б. Раҳмоновро тасдиқ мекунам:
Сардори шуъбаи кадрҳо ва корҳои махсуси МДТ «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав»

 Шукурзод Ҷамшед Абдуалим

Нишонӣ:

735140, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Бохтар, кӯчаи Айнӣ 67.
Тел.: (+992 3322) 2-45-20, 2-22-53.
E-mail: ktsu78@mail.ru.
Сомонаи расмӣ: www.btsu.tj.

«27» майи 2023